

Konuşma Eğitimi

Sözlü Anlatım

Fahri TEMİZYÜREK
İlhan ERDEM • Mehmet TEMİZKAN

— 8. Baskı —

 PEGEM
AKADEMI

Fahri Temizyürek
İlhan Erdem
Mehmet Temizkan

KONUŞMA EĞİTİMİ (Sözlü Anlatım)

ISBN 978-605-364-188-9

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2022, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: 2007, Ankara

8. Baskı: Nisan 2022, Ankara

Yayın-Proje: Zeynep Güler
Dizgi-Grafik Tasarım: Müge Çetin
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

İnsan, toplum içinde yaşayan bir varlıktır. Bu yaşantısını dengeli ve sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmesi için diğer insanlarla sağlıklı bir iletişim kurması gerekmektedir. İşte bu noktada dil devreye girer ve insana iletişim kurma imkânı sağlar. İnsanlar, duygu ve düşüncelerini diğer insanlara iletebilmek için dili kullanırlar. Burada dil bir anlaşma ve iletişim vasıtasıdır. Ancak dil tabii bir vasıta değildir. Dilin tabiiilik özelliği kendisine müdahale edilmesini engeller. Dildeki değişim bir anda değil, yüzyıllar süren bir zaman diliminde meydana gelmektedir. Dil, kendine özgü kuralları olan bir sistemdir. Bunlar dil kurallarıdır ve dilin özelliklerini ifade ederler. Dilin kuralları dilin varlığıyla birlikte ortaya çıkar. Dil zaman içinde bazı değişiklikler gösterir. Sürekli bir hareket içindedir, değişimler dilin kendi kanunları çerçevesinde olmaktadır. Bu özelliği, dile canlılık kazandırır. Dil ayrıca toplumların bir kimlik sahibi olmalarını sağlayarak onları millet hâline getirir. Dilsiz bir toplumun varlığı düşünülemeyeceği gibi toplum olmadan da dil teşekkül edemez. Ayrıca bir toplumun bağımsızlığı da büyük ölçüde bir dile sahip olmasına bağlıdır.

Ana Dili

İnsan ana dilini annesinden, yakın çevresinden öğrenmekte ve böylece konuştuğu dilin tüm özelliklerini kazanmaktadır. Ana dili insanın hayatı boyunca onunla birlikte var olmaktadır. Bu durum da insanların, küçük yaşlardan itibaren ana dili eğitimi almaya başlamalarını gerektirir. Ancak bu şekilde diğer insanlarla doğru, düzgün ve sağlıklı iletişim kurulabilir.

Ana dili eğitiminin en önemli amacı yazılanları ve konuşulanları doğru olarak anlayabilmeyi; duyguları, düşünceleri sözle ve yazıyla amaca uygun bir şekilde anlatabilmeyi sağlamaktır. İyi bir ana dili eğitimi sayesinde okuma alışkanlığı kazanmış, kelime hazinesi genişlemiş, anlama ve anlatma becerilerini edinmiş bireylerin, toplumsal ve evrensel kültüre de büyük yararları olur. İnsan ana dili ile yazılmış eserler yoluyla ulusal ve evrensel ahlak ölçülerini tanır, dilini iyi kullanarak kendisinin ortaya koyduğu eserlerle de bunlara katkıda bulunur.

Konuşma ve Yazı Dili

İlköğretim okullarında bugün itibariyle öğretimi yaptırılan Türkçe dersleri, öğrencilerin belli alanlarda bilgi kazanmalarından çok birtakım beceriler edinmelerine yöneliktir. Buradan hareketle Türkçe dersinin bir bilgi dersi değil, ifade ve beceri der-

si olduğunu söylemek mümkündür. Türkçe dersinin birinci amacı anlama gücünü geliştirmektir. Çünkü anlama yeteneği, diğer becerilerin kazandırılması için öncelik taşımaktadır. Türkçe dersleriyle ulaşılmak istenen amaçlardan biri de öğrencinin görüğünü, okuduğunu, düşündüğünü doğru ve amaca uygun bir şekilde anlatmasını sağlayabilmektir. Anlatmanın yazılı ve sözlü olmak üzere iki yolu vardır. Yazılı anlatımda yazı dili; sözlü anlatımda da konuşma dili kullanılmaktadır. Bu nedenle okullarımızda hem yazılı hem de sözlü anlatıma büyük önem verilmelidir. Bu kitap sözlü anlatımı bütün boyutlarıyla ele almaktadır.

Kitapta yer alan alınan başlıca konular şunlardır. Günümüzde önemi son derece artan iletişim kavramı, sözsüz iletişim ve beden dili, konuşma eyleminin fiziksel ve zihinsel unsurları, konuşma bozuklukları ve bunların tedavisi, hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma türleri, konuşma eğitimi, konuşma eğitiminde diksiyon çalışmalarının önemi, konuşma eğitiminde ölçme ve değerlendirme. Kitabın bu geniş konu yelpazesıyla tüm öğrenci, öğretmen ve diğer okuyucular için yararlı olmasını yürekten diliyoruz.

Eylül, 2017

Fahri Temizyürek

İlhan Erdem

Mehmet Temizkan

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM

İLETİŞİM SÜRECİ ve İLETİŞİM BECERİLERİ

İletişimin Tanımı ve Kapsamı	2
İletişimin Tarihi	3
Bir Süreç Olarak İletişim	3
İletişim Sürecinin Amacı.....	4
İletişimin Birey ve Toplum Hayatı Açısından Önemi	4
İletişim Sürecinin Unsurları	6
İletişim Türleri	13
1. Sözlü İletişim	13
2. Yazılı İletişim	15
3. Sözsüz İletişim.....	16

2. BÖLÜM

SÖZSÜZ İLETİŞİM ve BEDEN DİLİ

SÖZSÜZ İLETİŞİM	17
SÖZSÜZ İLETİŞİM UNSURLARI.....	18
BEDEN DİLİ	20
Beden Dilinin İşlevi	21
Beden Dilinin Önemi.....	21
İletişimde Beden Dilinin Etkisi	22
Aile İçi İletişimde Beden Dilinin Önemi.....	22
Beden Dili ve Kültür İlişkisi.....	23
Beden Dilinde Jestler ve Mimikler.....	24
Çeşitli Beden Dili Hareketleri ve Anlamları.....	25

3. BÖLÜM

KONUŞMA ve KONUŞMANIN UNSURLARI

KONUŞMANIN FİZİKSEL UNSURLARI	47
Ses.....	47
Solunum	52
Soluk Alma.....	53
Soluk Verme	54
Fiziksel Organların Eğitimi.....	55
KONUŞMANIN ZİHİNSEL UNSURLARI	68
Konuşma Beyin İlişkisi	68
Hafıza (Bellek)	72
Hafızanın İşleyişi	73
Bellek Eğitimi	78

4. BÖLÜM

DİKSİYON

Diksiyonun Tanımı ve Önemi	93
Boğumlama.....	96
Vurgu	113
Tonlama	116
Durak	121
Ulama	124
Ezgi	124
Şiir Okuma.....	125

5. BÖLÜM

KONUŞMA DİLİ AÇISINDAN TÜRKÇENİN ÖZELLİKLERİ

Seslerle İlgili Türkçe Kurallar	133
Ünlüler.....	136
Ünsüzler.....	145

6. BÖLÜM

KONUŞMA BOZUKLUKLARI ve TEDAVİSİ

Telaffuz (Boğumlama, Artikülasyon) Bozuklukları.....	154
Kekemelik.....	160
Dudak ve Damak Yarıklığı.....	164
Afazi.....	165
Dizartri.....	166
Mahallî Ağızla Konuşmak	167
Hızlı Konuşma	168
Diyafram Nefesi Almadan Konuşma.....	169

7. BÖLÜM

KONUŞMA TÜRLERİ

Hazırlıklı Konuşmalar	171
1. Konferans	172
2. Aytışma (Münazara)	176
3. Sempozyum.....	178
4. Panel.....	179
5. Forum.....	180
6. Açık Oturum.....	180
7. Söylev (Nutuk).....	182
8. Röportaj	183
9. Mülakat (Görüşme).....	184
Hazırlıksız (Günlük) Konuşmalar	186
1. Kendini Tanıtma.....	187
2. Tanışma ve Tanıştırma	188
3. Teşekkür Etme, Özür Dileme	189
4. Telefonda Konuşma	190
5. Ziyaret.....	191
6. Karşılama ve Uğurlama Konuşmaları.....	194
7. Selamlaşma Konuşmaları	195
8. Yol Sorma, Yol Tarif Etme Konuşmaları	195

9. Tanıtma (Takdim) Konuşmaları	195
10. Anma ve Yıl Dönümleri Konuşmaları	196
11. Açış Konuşmaları	196
12. Sunuş Konuşmaları	196
13. Sohbet Konuşmaları.....	197
14. Fıkra Anlatmak.....	197
15. Soru Sorma ve Sorulara Cevap Verme	198
16. Görevlilerle Yapılan Konuşmalar	198

8. BÖLÜM

KONUŞMA BECERİSİ

Konuşmanın İnsan Hayatı Açısından Önemi	200
Konuşma - Dinleme İlişkisi	202
Konuşma - Okuma İlişkisi.....	204
Konuşma - Yazma İlişkisi	205
Konuşmayı Etkileyen Faktörler	206
Etkili Konuşma	207
2005 İlköğretim Okulları Türkçe Dersi (6 - 8. Sınıflar) Öğretim Programında Konuşma Becerisi	211
2015 Türkçe Dersi Öğretim Programında Konuşma Becerisi	215
Konuşma Eğitiminde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar.....	221
İlköğretim Okullarında Konuşma Becerisini Geliştirmeye Yönelik Etkinlikler.....	233

9. BÖLÜM

KONUŞMA BECERİSİNDE ÖLÇME ve DEĞERLENDİRME

Konuşma Becerisinin Değerlendirilmesinde Kullanılabilecek Ölçme Araçları	247
1. Konuşma Ölçekleri	247
2. Tutum Ölçekleri	249
3. Öz Değerlendirme Formları	251
4. Akran Değerlendirme Formları.....	252
5. Gözlem.....	253
6. Performans Ödevi	254
7. Proje Ödevi.....	255
KAYNAKÇA	257

1. Bölüm

İLETİŞİM SÜRECİ ve İLETİŞİM BECERİLERİ

Doç. Dr. Mehmet Temizkan

Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü

En yalın anlamıyla kişiler arasında bilgi, duygu, düşünce, istek ve hayallerin aktarılması anlamına gelen iletişim, toplum içinde yaşayan insanın, kendisini doğru, güzel ve etkili bir şekilde anlatabilmesi için mutlaka gerekli olan bir süreçtir. Bu bağlamda insanın davranışları, konuşması, susması, duruşu, oturma biçimi, kendini ifade etme çabasını ve çevresine mesaj gönderme isteğini yansıtmaktadır.

İnsan, yaşamını sağlıklı ve düzenli bir şekilde sürdürebilmek için diğer insanlarla iletişim kurmak zorundadır. Çevresiyle düzenli bir iletişim kuramayan insan, zihinsel ve psikolojik özellikler bakımından normal olarak algılanmaz. Sessizliği ve yalnızlığı seçen insan, vücut diliyle, çevrelerine mesaj iletmeye çalışır; yani insanlar sessiz kaldığı zamanlarda bile, ya vücut diliyle dışa doğru, ya da otokritik yoluyla, içe doğru kendisiyle iletişim halindedir. Kendisiyle iletişim kurduğu zaman duygu ve düşüncelerini değerlendirir, etkileşim içine girer, kendine mesaj gönderir, onları yorumlar ve geribildirimde bulunarak, inanç tutum ve davranışlarında değişikliğe gider. Bu süreç insanın iletişim kurmadan edemeyeceğini gösterir (Tutar ve Yılmaz, 2003: 5).

Bilgi paylaşma faaliyeti olan iletişim, kişilerin kendini ifade edebilme ve kendilerini dinletme gereksinimleri sonucunda ortaya çıkar. Bu tanımlar doğrultusunda iletişim konusunda şunları söyleyebiliriz. İletişim toplumun temelini oluşturan bir sistem, örgütsel ve yönetsel yapının düzenli işleyişini sağlayan bir araç ve bireysel davranışları görüntüleyen ve etkileyen bir teknik, sosyal süreçler bakımından zorunlu bir bilim, sosyal uyum için gerekli bir sanattır (Sabuncuoğlu,1982, akt. Tutar ve Yılmaz, 2003: 5).

İletişim toplum hayatı açısından gerekli ve önemli olduğu kadar çeşitli kurum ve kuruluşlar için de gereklidir. Örneğin okulda öğretmenlerle öğrenciler, idare ile öğretmenler, idare ve öğretmenlerle veliler arasında kurulacak olan düzenli bir iletişim süreci, hem okulun kendi içindeki işleyiş hem de okulun toplumla bütünleşmesi açısından çok önemlidir. Çeşitli organizasyonlar ve iş yerlerindeki unsurlar arasındaki dayanışma ve çalışanlar arasındaki uyum, iyi ilişkilerin kurulması ve sürdürülmesi de iletişime bağlıdır.

İletişimin Tanımı ve Kapsamı

İletişim (communication) kavramı, kaynağını Latince “communis” kelimesinden almaktadır. “Communis” kavramı, kökeninde “common” (ortak) anlamına gelen kelimeleri barındırır. Buna göre insanlar arasında iletişim kurulabilmesi için ortak anlamlı sembol ve kavramların bulunması gerekmektedir. Önceleri iletişim kavramıyla haberleşme kelimesi aynı anlamda kullanılıyordu. Ancak günümüzde iletişim kavramının boyutları, haberleşmeyi de içine alacak kadar genişlemiştir.

İletişimin boyutlarının ve kullanım alanının oldukça genişlediği özellikle son elli yıllık dönemde bu kavram ve süreç üzerine yapılan bilimsel çalışma ve araştırmaların sayısında da önemli bir artış gözlenmektedir. Bu araştırmalar bir tek disiplin değil, birçok disiplin bağlamında yapılmaktadır. Fiziksel bilimler, iletişim konusundaki çalışmalara bilgi kuramı açısından; sosyal bilimler kültürün oluşması ve aktarılması açısından; sosyal psikoloji bireyler ve toplumlar arası ilişkiler ve etkinlikler açısından; dilbilim dilin iletişim sürecindeki yeri açısından yaklaşmaktadır. Bunlardan başka ayrıca psikoloji, sosyoloji, politika gibi disiplinler de iletişim kavramıyla yakından ilişkilidir. Bu araştırmalara ve disiplinlere bağlı olarak çok sayıda bilim adamı iletişim konusunda çalışmaktadır. Bu nedenle iletişim kavramı, bugüne kadar birbirinden çok farklı disiplinler üzerinde çalışan bilim adamları tarafından çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Bu tanımlardan bazıları şu şekildedir: İletişim, bilgi üretme, aktarma ve anlamlandırma sürecidir (Dökmen, 1995: 19). İletişim, duygu, düşünce ve bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılmasıdır (Baltaş, 1994: 19). İletişim, bilgi ve düşüncelerin herkesçe aynı biçimde ve aynı değerde anlaşılabilir olması veya anlaşılır duruma getirilmesi, paylaşılması ve karşılıklı etkinin sağlanmasıdır (Mutlu, 1994: 99). İletişim, en kısa ve en yalın haliyle haberin, bilginin ya da en genel anlamıyla kültürün insan topluluklarına dağıtım olgusu olarak tanımlanır (Kaya, 1985: 1). Türkçe Sözlük'te iletişim, duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildirişim, haberleşme, iletişim, komünikasyon şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 1996: 1069).

İletişimin Tarihi

İnsanlar tarihin ilk dönemlerinden beri birbirlerini ve çevrelerini etkilemeye, kendilerini karşı tarafta bulunanlara ifade etmeye çalışmışlardır. Çevresini etkileme çabaları sonucunda insanların kendileri de aynı oranda çevreden etkilenmişler ve bu durum bir döngü olarak devam etmiştir. İşte iletişim sürecinin temellerini de tarihin bu ilk dönemlerinde aramak doğru olur. Buradan hareketle iletişim tarihinin insanlık tarihi ile başladığını söylemek yanlış olmaz.

İlkel insanın tüm ihtiyaçlarını karşılamakta kullanılan ilkel yöntemler, iletişim gereksinmesini gidermek için de kullanılmıştır. İlk insanların mağara duvarlarına çizdiği resimler, Afrika yerlilerinin tamtamlarla iletişim kurmaya ve haberleşmeye çalışmaları hep bu iletişim gereksinimini gidermek içindir (Zıllıoğlu, 1996: 3). Görüldüğü gibi tarihin ilk dönemlerinden itibaren birbirleriyle iletişim kurmaya çalışan insanoglu, bu amaçla ateş, duman, tamtamlar ve kuşlar gibi araçlar kullanmıştır. Burada adları geçen araçlar, yüz yüze iletişim kurmaktan çok genellikle haberleşmeyi sağlamak için kullanılmıştır. Yüz yüze iletişimlerde ise bugün olduğu gibi işaretler ve sözcüklere yer verilmiştir.

Zamanla haberleşme ve iletişim teknolojisinde bazı gelişmeler meydana gelmiştir. İlk olarak telgraf ve telefon icat edilmiş ve insanlar birbirleriyle daha kolay haberleşmeye başlamışlardır. İletişim araçlarındaki gelişmeler bununla da kalmamıştır. Günümüzde uydu teknolojisinin kullanıma girmesiyle birlikte cep telefonları, mail (internet) gibi yollarla birbirinden uzaktaki insanların görüntülü olarak iletişim kurmaları mümkün olmaktadır. Bunlardan hareketle gelecek zamanlarda daha farklı ve daha fazla imkânlara sahip iletişim araçları geliştirilebileceği söylenebilir.

Bir Süreç Olarak İletişim

Süreç, aralarında birlik olan veya belli bir düzen veya zaman içinde tekrarlanan, ilerleyen, gelişen olay ve hareketler dizisi olarak tanımlanmaktadır (TDK, 1996: 2053). Bu tanımdan yola çıkarak iletişimin de bir süreç özelliği gösterdiği söylenebilir. İletişim kavramı da insanlar arasında sürekli tekrarlanan, ilerleyen ve gelişen bir özellik taşımaktadır. Ayrıca iletişim kavramı, sürekli değişen ve gelişen insan doğasına da uygundur. İletişimin bir süreç olması beraberinde şu özellikleri getirmektedir. İletişim;

İnsanlar arasında duygu, düşünce, hayal, istek ve şikâyetlerin akışını kapsayan bir süreçtir.

Bir kimsenin duygu, düşünce ve isteklerini diğer insanlara açık seçik ve anlaşılır olarak ifade etmesi sürecidir.

İnsanlar arasında anlamları ortak kılma sürecidir.

Vericinin, mesajlarını herhangi bir kanal yoluyla alıcıya iletmesi sürecidir.

Buna göre iletişim kavramı; süreç, etki, düşünce, haber, duygu, ifade, anlam, me-
safe, temel eğitim becerileri gibi birçok kavramı içeren karmaşık ve çok boyutlu bir
süreci kapsamaktadır (Alkan, 1977: 113).

İletişim Sürecinin Amacı

İnsanlar arasında kurulan iletişim sürecinin başarısı, iletişimin amacına ulaşma derecesiyle ölçülmektedir. Amacına ulaşmayan bir iletişim süreci problemlı, bozuk ve kesintiye uğramış bir süreçtir.

İletişimin sürecinin temel amacı, duygu, düşünce ve görüşleri karşı tarafa en kısa ve anlaşılır bir şekilde anlatabilmek ve böylece karşılıklı anlaşmayı sağlayabilmektir. Toplumsal yapı içerisinde insanlar, kaynak ve alıcının düşüncesinde nadiren birbirinden bağımsız düşünülen, bilgi verme, ikna etme ve eğlendirme amacıyla iletişimde bulunurlar (Marston, 1963: 27). Bu noktada iletişimin bilgi vermek ve eğlendirmek gibi amaçlarından hangisinin baskın olduğu tartışma konusu olmaktadır. Temelde, eğlendiren bir iletinin bilgi vermediği ya da bilgi veren iletinin, ikna edici olmadığı da ileri sürülemez. Buna karşın, bu amaçların birinin diğerlerinin önüne geçebilmesi de söz konusudur (Demiray, 2003: 5).

İletişimin tanımı ile amacının zaman zaman birleştirildiği görülmektedir. Buna göre iletişim, bireyler arasında bilgi alıp vermek amacıyla oluşturulan bir ilişkiler sistemi olarak da tanımlanabilir. İletişim, kişilerin amaçsız etkileşimleri olmaktan çok, bir etki oluşturmaya veya davranış nedeni olmaya dönük olarak mesajın kaynaktan hedefe bilinçli bir şekilde aktarılmasıdır (Tutar ve Yılmaz, 2003: 6). Kaynak tarafından kodlanan mesajların karşı tarafta bulunanlara açık, doğru ve anlaşılır bir şekilde iletilmesi anlamına gelen iletişim bireyler arasındaki bilgi alış verişini sağlamayı amaçlamaktadır. İletişim sürecinde bilgi, duygu ve düşünceler, karşı tarafta bir etki oluşturmak amacıyla iletilir. İletişim ayrıca bilginin yayılması, insanların eğitilmesi ve eğlendirilmesi amaçlarıyla da kurulmaktadır.

İletişimin Birey ve Toplum Hayatı Açısından Önemi

İnsan, diğer varlıklardan farklı olarak kendi varlığını ve toplumsal ilişkilerini iletişim yoluyla sürdürmektedir. Bu durum doğumla birlikte hatta doğumdan daha önceki

zamanlardan itibaren başlamaktadır. Bu şekilde iletişim, bebeklikten yaşlılığına kadar insanın, kendisini çevresine ifade etmesinde büyük bir rol oynamaktadır.

İletişim kurmanın, insan ve toplum hayatı açısından en önemli ve birinci fonksiyonu karşılıklı anlaşmayı sağlamaktır. Karşılıklı anlaşma ile duygu, düşünce ve görüşlerin karşılıklı paylaşımı olmaksızın birey ve toplum hayatının devam etmesi düşünülemez. Toplumu meydana getiren insanlar, iletişim aracılığı ile geleneklerini ve kültürel kimliklerini korumakla birlikte yeni düşünce ve değerleri de yaygınlaştırma olanağı bulmuşlardır. Bununla birlikte iletişim, toplumu meydana getiren bireyler arasında sağladığı etkileşimle düşüncelerde, davranışlarda, değerlerde ve amaçlarda benzerlik ve uzlaşma olasılığını arttırmada da son derece önemli bir rol oynar (Yatkın, 2003: 44).

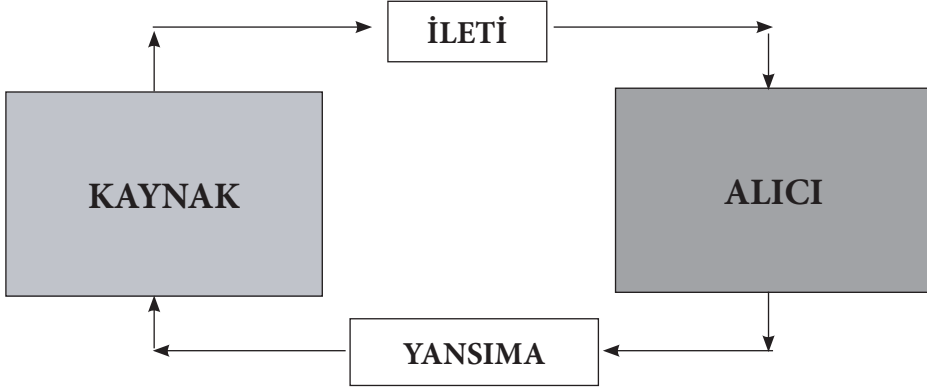
İletişim bireylerin kendilerinininkinden farklı rolleri, inançları, değerleri tutum ve davranışlara sahip bireylerle ve gruplarla nasıl ilişki kurulacağına öğrenilmesini sağlar (Zilloğlu,1996, 3). Farklı tutum ve davranışlara sahip olan insanlar arasında da ortak çıkar, duygu ve düşünceler bulunabilir. İşte iletişim birey ve grupların kendi çıkarlarını ve amaçlarını, ortak bir hedefe bütünleştirerek toplumsal örgütlerin kurulmasında ve gelişmesinde önemli rol oynar (Yatkın, 2003: 44). Bu bağlamda iletişim, bireylerarası ilişkinin her türünü, örgütleri ve giderek toplumları belirleyen, yaratan ve bir arada tutan çimento olarak nitelendirilebilir. Grup hâlinde düşünüp-davranmamızı, toplumsal ilişkilerde rol yapmamızı ve hareket etmemizi de hep iletişime borçlu olduğumuzu söylemek mümkündür (Demiray, 2003: 5).

Tarih boyunca her millete mensup insanlar, yaşayış tarzları ve düşünme biçimlerinden hareketle bazı birikimler elde ederler. Bu birikimler kültür olarak adlandırılır ve o milletin toplumsal kimliğini oluşturur. Toplum, kendisine mensup olan bireyleri yine kendi kimliği doğrultusunda yetiştirmek ister. Bu durum kültürün kuşaktan kuşağa aktarılması sürecini de beraberinde getirmektedir. İletişim, kültürün kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlamakla toplumsal ve bireysel kimliklerin oluşturulmasında ve korunmasında önemli bir rol üstlenir. Toplumsal yaşantı içerisinde insanın kendinden önce yaşamış insanların kabullendiği ve sürdürüldüğü kuralları öğrenmesi, inanç ve değerleri benimsemesi ve bunlara uygun olarak bir yaşam sürdürüldüğü ancak iletişim ve doğal sonucu olarak etkileşimle olur (Yatkın, 2003: 42).

Sonuç olarak iletişim, toplumsal yaşamın devamı açısından çok önemlidir ve bu nedenle toplumsal yapının temelini oluşturmaktadır. İletişim olmadan insanların toplumsallaşması, bireysel ve toplumsal kimliklerini kazanmaları mümkün değildir. İnsanlar iletişim kurarak duygu ve düşüncelerini paylaşma, şekillendirme ve değerlendirme imkânı bulurlar.

İletişim Sürecinin Unsurları

İletişim sürecinin temel unsurları kaynak (verici), ileti (mesaj), kodlama, kanal (oluk), alıcı, geri bildirim (yansıma) şeklinde sıralanabilir. Bu unsurları aşağıdaki şekilde açıkça görmek mümkündür.

İletişim Sürecinin Unsurları (Demiray, 2003: 21).

Kaynak (Verici): Kaynak diğer bir deyişle verici, iletişim sürecini başlatan, karşı tarafa bir mesaj gönderen taraftır. Bu taraf bir kişi, grup, araç, kurum veya toplum olabilir. Buna göre iletişim sürecinin başlaması için mutlaka bir kaynağın (vericinin) bulunması gerekmektedir. İletişim süreci yapısı gereği, önce kişi ya da kişilerin duygu, düşünce, kanı, bilgi ve gereksinmelerini iletmek isteyen bir kaynağı gerektirir ve onunla başlar (Demiray, 2003: 11).

İletişim sürecinde kaynağı etkileyen bazı faktörler vardır. Bunların başında da kaynağın kendi kişiliği ile ilgili görüş, duygu ve düşünceleridir. İletişim süreci genellikle, kaynağın kendisini algılama biçimine göre şekillenmektedir. Örnek olarak sürekli gergin ve sınırlı bir şekilde yaşayan bir kişiliğin başlattığı iletişim süreci de rahat olmayacaktır. Bunun tersine olmak üzere hayata iyimser bakan, insanlara sevgi ve saygıyla yaklaşan yumuşak huylu bir insanın başlatacağı iletişim süreci de karşı tarafta bulunanları rahatlatacak ve onlarda iletişim kurma isteği uyandıracaktır.

İletişimi başlatan taraf olan kaynağın toplumsal değerlere, geleneklere, normlara vb. yaklaşma biçimi de iletişim sürecini etkilemektedir. Bunları önemseyen kişi ile önemsemeyen kişinin iletişim kurma biçimleri farklı olacaktır.

Kaynağın gönderdiği mesaj hakkında sahip olduğu bilgi birikimi ve deneyimleri, iletişim sürecini etkileyen başka bir özelliktir. Kaynak, hakkında bilgi ve deneyim sahibi olduğu konuları daha etkileyici, daha rahat ve inandırıcı bir şekilde karşı tarafa iletir.

İnsanlar, toplum yapısı içinde farklı statülerde bulunurlar ve buna bağlı olarak farklı rolleri ve işlevleri yerine getirirler. Kaynağın içinde yaşamakta olduğu toplumda sahip olduğu statü, yerine getirdiği işlev iletişim sürecini doğrudan etkilemektedir. İletişim sürecinin etkili bir şekilde sürdürülebilmesi için kaynağın taşınması gereken bazı özellikler vardır. Bunları aşağıdaki şekilde açıklamak mümkündür.

1. Güvenilirlik: Etkileyici bir iletişimden söz edebilmek için kaynağın güvenilir olması gerekmektedir. Zira kaynağın hedefi ikna edebilmesi, inandırabilmesinin ilk şartı güvenilirliktir. Bu nedenle kaynak her şeyden önce hedef kitlenin güvenini kazanmak zorundadır. Eğer kaynak kendi adına mesaj sunuyorsa hem şahsının hem de kurumun güvenilirliğinin olması hedef kitlenin hem kaynağa, hem de kuruma güven duyması gerekmektedir (Küçükyurt ve Can, 1988: 290).

Güvenilirlik vasfı ön plana çıktıkça ikna olayı kolaylaşmaktadır. Bu anlamda güven dikkate almayı, mesajı daha dikkatli izlemeyi sağlamaktadır. Kaynak güvenilir olduğunda mesaja ilgi artacak, hedef kitlenin mesajı dikkate alması ve benimsemesi kolaylaşacaktır (Yatkın, 2003: 46).

2. Sosyo-Demografik Özellikler: Toplumsal yaşam içerisinde bir sorunla karşılaşıldığında bireylerin gelenek ve görenekler doğrultusunda kendilerinden yaşça büyük olanlara başvurarak, onların görüş ve tavsiyelerini aldıkları sıkça görülmektedir (Ertekin, 1980: 19). Dolayısıyla bireylerin inandırıcı bir yapıya sahip olabilmeleriyle yaş arasında bir ilişki söz konusudur.

Kişiler inandırıcılık vasfının belirlenmesinde toplumsal roller ile bireysel kabiliyetlerin etkili olması, erkeklerin kadınlara oranla daha inandırıcı bir yapıya sahip olduğu şeklindeki görüşlerin ağırlık kazanmasına yol açmakla birlikte; bazı durumlarda mesaj sunumunda cinsiyet ön plana çıkabilmektedir. Örneğin, askerlik, spor ve siyaset gibi konularda erkekler daha etkili olurken acıma, şefkat içeren ve güzellik ifade eden mesajların sunumunda ise kadınlar tercih edilmektedir (Yatkın, 2003: 47).

Kaynağın eğitim seviyesinin yüksek olması, mesajların oluşturulması, sunulması ve hedef kitleden gelen mesajların değerlendirilmesi gibi iletişimin tüm aşamalarında etkili olmaktadır. Bireyin eğitim seviyesi yükseldikçe daha fazla şeyi bilme ve daha geniş kapsamlı düşünme imkânı artacak, böylece daha kolay ve sağlıklı akıl yürütebilen bireyin olayları daha iyi değerlendirebileceğine olan inanç hedef kitleyi mesaja inanma ya da ikna olmaya zorlayacaktır (Yatkın, 2003: 47).

3. Kaynağın Fizikî Görünümü: Görünüş, kişinin fiziki yapısıyla kılık-kıyafetlerinin bir bütünü olarak algılanmaktadır. Seçilmiş düzgün bir kıyafet kaynağın kendisine duyduğu güvenin ve hedef kitleyi oluşturan bireylere karşı duyduğu saygının göstergesi olarak kabul edilmelidir. Düzgün fiziksel yapıya sahip bir kaynak hedef kitlede olumlu bir etki bırakacaktır.